

OSLO REKOMENDĀCIJAS
PAR MAZĀKUMTAUTĪBU
LINGVISTISKAJĀM TIESĪBĀM
UN
PASKAIDROJOŠS RAKSTS

1998. gada februāris

ISBN 90 - 7598904 - 0

Øo bukletu publicèjis Starpetnisko attiecìbu fonds (*The Foundation on Inter-Ethnic Relations*). Øo bukletu drìkst kopèt un izplatìt, kâ uzskatât par vajadzìgu. Búsìm pateicìgi par norâdi uz informâcijas avotu.

The Foundation on Inter-Ethnic Relations
Prinsessegracht 22
2514 AP The Hague
Tel.: +31 (0) 70 363 6033
Fakss: +31 (0) 70 346 5213
Elektroniskais pasts: FIER@Euronet.nl

IEVADS

1992. gada jūlijā pieņemtajos Helsinku lēmumos Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) izveidoja Augstā komisāra mazākumtautību jautājumos amatu, kā "konfliktu novēršanas līdzekli to agrīnā stadijā". Šāds mandāts tika dots galvenokārt kā atbildes reakcija uz situāciju bijušajā Dienvidslāvijā, jo pastāvēja bažas, ka tas varētu atkārtoties citviet Eiropā, īpaši valstīs pārejas periodā uz demokrātisku valsts iekārtu, un ka tas varētu apdraudēt Parīzes Hartā paredzēto miera un labklājības solījumu, ko deva valstu un valdību vadītāji 1990. gada novembrī.

1993. gada janvārī Makss van der Stūls (*Max van der Stoep*) stājās pie pienākumu pildīšanas kā pirmais EDSO Augstais komisārs mazākumtautību jautājumos (turpmāk tekstā - AKMJ). Liekot lietā savu ievērojamo bijušā parlamenta deputāta, Nīderlandes Ārlietu ministra, pastāvīgā pārstāvja Apvienotajās Nācijās un ilggadējo cilvēktiesību aizstāvja pieredzi, van der Stūls pievērsās daudzajām nesaskažām starp mazākumtautībām un valsts varas iestādēm Eiropā, kuras, viņaprāt, varēja saasināties. Darbojoties neuzkrītoši ar diplomātisko līdzekļu palīdzību, AKMJ ir uzsācis darbu šādās valstīs: Albānijā, Horvātijā, Igaunijā, Ungārijā, Kazahstānā, Kirgizstānā, Latvijā, bijušajā Dienvidslāvijas Republikā Maķedonijā, Rumānijā, Slovākijā un Ukrainā. Viņa uzmanība, pirmkārt, ir pievēsta tām situācijām, kurās nacionālajām vai etniskajām grupām piederušas personas vienā valstī veido skaitlisku vairākumu, bet otrā (parasti kaimiņu valstī) - skaitlisku mazākumu, tādējādi skarot abu valstu valdību intereses un radot potenciālu starpvalstu saspīlējuma vai pat konflikta avotu. Tiešām, šādi saspīlējumi ir noteikuši lielāko Eiropas vēstures daļu.

Pievēršoties to saspilējumu būtībai, kuros iesaistītas mazākumtautības, AKMJ risina jautājumus kā neatkarīgs, objektīvs un sadarbībai gatavs partneris. Lai gan AKMJ nav uzraudzības mehānisms, viņš par savas darbības atskaites punktu un pamatu specifiskām rekomendācijām izmanto starptautiskos standartus, kurus katra valsts atzinusi. Ūājā sakarā svarīgi atcerēties saistības, ko uzņēmumūās visas EDSO dalībvalstis, jo īpaši 1990. gada konferences par cilvēkdimensiju Kopenhāgenas dokumentu, kas IV daīā formulē detalizētus pienākumus attiecībā uz mazākumtautībām. Jāatzīmē arī tas, ka uz visām EDSO dalībvalstīm attiecas Apvienoto Nāciju saistības cilvēktiesību jomā, ieskaitot mazākumtautību tiesības, un ka lielākajai daīai EDSO dalībvalstu saistoši ir arī Eiropas padomes standarti.

Pēc pieciem intensīva darba gadiem AKMJ ir spējis identificēt noteiktas kopējas problēmas un tēmas, kas bijušas viņa uzmanības lokā vairākās valstīs, kurās viņš darbojies. Viens no ūādiem jautājumiem ir mazākumtautību lingvistiskās tiesības, t.i., mazākumtautībai piederōu personu tiesības lietot savu valodu privātajā un publiskajā dzīvē. Starptautiskie cilvēktiesību instrumenti daīādos kontekstos atsaucas uz ūīm tiesībām. No vienas puses, valoda ir personīgs ar identitāti cieši saistīts jautājums. No otras puses, valoda ir svarīgs sociālās organizācijas instruments, kas daudzās situācijās kīust par visas sabiedrības interēu jautājumu. Protams, ka valodas lietošana daudzējādā veidā ietekmē valodas funkcionēšanu. Demokrātiskā valstī, kas apdēmusies ievērot cilvēktiesības, pastāvoūās daīādības regulēšana tādējādi kīust par politisko nostādū veidošanas un likumdošanas svarīgu jautājumu. Nespēja sasniegt atbilstōu līdzsvaru var kīut par starpetniskā saspilējuma avotu.

Ēmot vērā visu iepriekšminēto, 1996.gada vasarā AKMJ lūdz Starpetnisko attiecību fondu konsultēties ar nelielu starptautisko ekspertu grupu, lai sađemtu tās dalībnieku rekomendācijas par

mazākumtautībām piederøu personu lingvistisko tiesību atbilstøu un saskaðotu ievèroøanu EDSO reāionā. AKMJ līdzīga lūguma rezultātā agrāk tika izstrādātas **Hāgas Rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību un Skaidrojøais ziðojums**.¹ Tā kā Hāgas Rekomendācijās visaptveroši aplūkota mazākumtautību valodas vai valodu lietoøana izglītības jomā, tika nolemts øo jautājumu izslēgt no ekspertu darbības lauka.

Starpetnisko attiecību fonds - 1993.gadā izveidota nevalstiska organizācija ar mērēi īstenot speciālus pasākumus AKMJ atbalstam - sarīkoja virkni daýādu attiecīgo nozaru ekspertu konsultāciju, no kurām divas notika Oslo un viena Hāgā. Ekspertu konsultantu vidū bija gan juristi, kas specializējas starptautiskajās tiesībās, gan valodnieki un politiskie analītiēi, kas pārzin mazākumtautību stāvokli un vajadzības. Piedalījās øādi eksperti:

Gudmundurs Alfredsons (*Gudmundur Alfredsson*), profesors, viens no Raula Vallenberga Institūta direktoriem (Zviedrija); Asbjorns Eide (*Asbjørn Eide*), profesors, Norvēāijas Cilvēktiesību institūta vecākas zinātniskais līdzstrādnieks (Norvēāija); Anhelita Kamenska, vecākā zinātniskā līdzstrādniece, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (Latvija); Donals O Riagains (*Dónall Ó Riagáin*), āenerālsekretārs, Mazāk lietoto valodu Eiropas birojs (Īrija); Beate Slaidāla (*Beate Slydal*), padomniece, Norvēāijas Izteiksmes brīvības forums (Norvēāija); Migels Strubels (*Miquel Strubell*), direktors, Katalonijas Sociolingvistikas institūts, Katalonijas valdība (Spānija), Giorgijs Zepe (*György Szepe*), profesors, Valodu zinātnes

---

¹ Hāgas Rekomendācijas par mazākumtautību tiesībām uz izglītību un Skaidrojøo ziðojumu (1996.gada oktobris) vairākās valodās var saðemt Starpetnisko attiecību fondā.

---

fakultāte Janus Panonius universitātē (Ungārija); Patriks Tornberijs (*Patrick Thornberry*), profesors, Juridiskā fakultāte Ēiles universitātē (Apvienotā Karaliste); Fernands de Varennes (*Fernand de Varennes*), Āzijas-Klusā okeāna reāiona Cilvēktiesību un etnisko konfliktu novērošanas centrs, (Austrālija); Bruno de Vits (*Bruno de Witte*), profesors, Juridiskā fakultāte, Māstrihtas universitātē (Nīderlande); Ķans-Mari Vorlings (*Jean-Marie Woehrling*), Institut de droit local alsacien-mosellan (Francija).

Tā kā pastāvošie mazākumtautību tiesību standarti ir cilvēktiesību sastāvdaļa, konsultāciju izejas punkts bija pieņēmums, ka valsts ievēro visas pārējās saistības cilvēktiesību jomā, jo īpaši vienlīdzību un brīvību no jebkādas diskriminācijas, izteikšanās brīvību, pulcēšanās un biedrošanās brīvību, kā arī visas mazākumtautībām piederošo personu tiesības un brīvības.

Tika arī izvirzīta tēze, ka visu cilvēktiesību galamērāis ir pilnīga un brīva individuālas cilvēka personības attīstība vienlīdzības apstākļos. Attiecīgi tika izvirzīts, ka pilsoniskai sabiedrībai ir jābūt atvērtai un elastīgai, tādējādi integrējot sevī visas, arī pie mazākumtautībām piederošās personas. Tā kā valodas lietošana pamatā ir arī saziņas jautājums, pilnībā tika ņemta vērā arī cilvēku dzīves sociālā dimensija.

Tapušas Oslo Rekomendācijas par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām mēģina visnotaļ tieši valodā izskaidrot mazākumtautību valodu tiesības, kuras ir piemērojamas visās situācijās, kurās darbojas AKMJ. Papildus tam, standarti ir izskaidroti tādā veidā, lai sekmētu to saskaņotu pielietojumu praksē. Rekomendācijas ir sadalītas apakšnodalīšanās, kas atbilst tiem valodu jautājumiem, kas ir parādījušies praksē. Rekomendāciju sīkākais skaidrojums atrodams pievienotajā Paskaidrojuma rakstā, kurā ir iekļautas tiešas atsauces uz

attiecīgiem starptautiskiem standartiem. Katru rekomendāciju paredzēts lasīt kopā ar Paskaidrojuma raksta attiecīgajām rindkopām.

Ceram, ka šīs rekomendācijas būs noderīgs atsauces materiāls valsts politikas un likumdošanas izstrādāšanā, kas dos ieguldījumu pie mazākumtautībām piederējo personu valodu tiesību efektīvā ieviešanā, jo īpaši sabiedriskajā sfērā.

Kaut gan rekomendācijās aplūkota pie mazākumtautībām piederējo personu valodu lietošana, jāatzīmē, ka šo rekomendāciju un to pamatā likto starptautisko instrumentu pamatnostādnes varētu būt attiecināmas arī uz citām mazākumtautībām. Tālāk izklāstītās rekomendācijas paredzētas pastāvošā tiesību kopuma izskaidrošanai. Tās nav paredzētas kādas personas vai personu grupas cilvēktiesību ierobežošanai.

OSLO REKOMENDĀCIJAS PAR MAZĀKUMTAUTĪBU LINGVISTISKAJĀM TIESĪBĀM

Vārdi un nosaukumi

- 1) Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības lietot savu personas vārdu savā valodā, atbilstoši tradīcijām un valodnieciskajām sistēmām. Tas jāatzīst oficiālā līmenī un attiecīgi jālieto arī valsts iestādēs.
- 2) Tāpat arī privātām struktūrām, tādām kā kultūras apvienības un saimnieciskās darbības uzņēmumi, kurus dibinājušas pie mazākumtautībām piederošas personas, ir tādas pašas tiesības attiecībā uz to nosaukumiem.
- 3) Apvidū, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederošu personu un ja ir pietiekams pieprasījums, valsts iestādēm jānodrošina vietvārdu, ielu nosaukumu un citu sabiedrībai paredzēto topogrāfisko apzīmējumu norādīšana mazākumtautības valodā.

Reliāija

- 4) Individuāli vai kopā ar citiem sludinot vai praktizējot savu reliāiju, katra persona ir tiesīga izmantot pašas izvēlētu valodu.
- 5) Attiecībā uz reliāiskām ceremonijām vai norisēm, kas ietekmē arī personas civilstāvokli un kam var būt juridiskas sekas attiecīgajā valstī, valsts var pieprasīt, lai šāda statusa apliecinājumi un dokumentācija tiktu

sastādīti arī attiecīgās valsts oficiālajā valodā vai valodās. Valsts var pieprasīt arī to, lai reliģiskā iestādē glabātie civilstāvokļa reāistri būtu sastādīti arī oficiālajā valsts valodā vai valodās.

Kopienu dzīve un nevalstiskās organizācijas

- 6) Visām personām, tai skaitā pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības izveidot un pārvaldīt savas nevalstiskās organizācijas, apvienības un iestādes. Ņīs struktūras var lietot valodu(-as) pēc savas izvēles. Valsts nedrīkst diskriminēt Ņīs struktūras, pamatojoties uz tajās lietoto valodu, tāpat arī nedrīkst neatbilstoši ierobežot Ņo struktūru tiesības prasīt finansējumu no valsts budžeta, starptautiskiem avotiem vai privātā sektora.
- 7) Ja valsts, līdzās citām jomām, aktīvi atbalsta sabiedriskos, kultūras un sporta pasākumus, tad jāiedala atbilstoša kopējo valsts resursu daļa, lai atbalstītu Ņāda veida pasākumus, kuros piedalās pie mazākumtautībām piederošas personas. Valsts finansiālais atbalsts Ņādiem pasākumiem, kuros tiek lietota mazākumtautības valoda, sniedzams tā, lai nenotiktu nekāda diskriminācija.

Masu informācijas līdzekļi

- 8) Pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības veidot un uzturēt masu informācijas līdzekļus savā mazākumtautības valodā. Valsts regulācija attiecībā uz Ņiem informācijas pārraides līdzekļiem notiek saskaņā ar objektīviem un nediskriminējošiem kritērijiem un Ņo regulāciju nedrīkst izmantot, lai ierobežotu mazākumtautības tiesību īstenošanu.
- 9) Jānodrošina, lai pie mazākumtautībām piederošas personas varētu savā valodā izmantot raidlaiku valsts finansētos informācijas līdzekļos. Konkrētās mazākumtautības valodā paredzētā raidlaika apjomam un kvalitātei valsts, reāionālajā un vietējā līmenī jābūt

proporcionāli saskaņotam ar mazākumtautības īpatsvaru un koncentrāciju, kā arī to nosaka atbilstoši mazākumtautības stāvoklim un vajadzībām.

- 10) Jānodrošina, lai mazākumtautības valodā(-s) raidošo valsts un privāto masu informācijas līdzekļu programmu sastādīšana būtu neatkarīgs process. Valsts informācijas līdzekļu redakcijas kolēģijas, kas pārrauga programmu saturu un orientāciju, ir neatkarīgas un to sastāvā jābūt personām, kas pieder pie mazākumtautībām un darbojas pilnīgi neatkarīgi.
- 11) Nedrīkst neatbilstoši ierobežot pieeju ārvalstu informācijas līdzekļiem. Pieeja šādiem līdzekļiem nevar būt attaisnojums tam, lai samazinātu mazākumtautībai iedalīto raidlaiku valsts finansētos informācijas līdzekļos valstī, kurā dzīvo attiecīgā mazākumtautība.

Ekonomiskā dzīve

- 12) Visām personām, arī pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības vadīt privātus uzņēmumus, pēc saviem ieskatiem izvēloties uzņēmumā lietoto valodu. Valsts var pierasīt oficiālās valsts valodas vai valodu papildus lietošanu tikai tajās jomās, kur tiek skartas sabiedrības likumīgās intereses. Šāda joma varētu būt strādājošo vai patērētāju interešu aizsardzība, vai arī darījumi starp uzņēmumu un valsts iestādēm.

Administratīvās iestādes un sabiedriskie pakalpojumi

- 13) Reāionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederēju personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, šīm mazākumtautības personām ir tiesības no reāionālajām un/vai vietējām valsts iestādēm saņemt civilpersonas dokumentus un apliecinājumus gan valsts oficiālajā valodā vai valodās, gan attiecīgās mazākumtautības valodā. Tāpat arī

reāionālajām un/vai vietējām valsts iestādēm attiecīgos pilsoņu reāistrus jāglabā arī mazākumtautības valodā.

- 14) Jānodrošina, lai pie mazākumtautībām piederošām personām būtu atbilstošas iespējas lietot savu valodu saziņā ar administratīvajām iestādēm, īpaši tajos reģionos un apvidos, kuros ir izteikta šāda vēlme un kur dzīvo ievērojams skaits mazākumtautībai piederošu personu. Tāpat arī valsts iestādēm pēc iespējas jānodrošina sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu mazākumtautības valodā. Lai to izdarītu, iestādēm jāizstrādā atbilstošas kadru pieņemšanas un/vai mācību programmas.
- 15) Reģionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederošu personu, valstij jāveic pasākumi, lai nodrošinātu ievēlējamiem reģionālo vai vietējo valsts pārvaldes struktūru pārstāvjiem iespēju lietot savu mazākumtautības valodu darbībās, kas saistītas ar šīm struktūrām.

Neatkarīgas nacionālās iestādes

- 16) Valstīm, kurās dzīvo pie mazākumtautībām piederošas personas, jānodrošina, lai, līdzās attiecīgām tiesu iestādēm un resursiem, šīm personām būtu pieejamas neatkarīgas valsts iestādes, tādas kā speciāls valsts iecelts ierēdnis šūdzību izskatīšanai vai cilvēktiesību komisija, kas izskata jautājumus gadījumos, kad personām šāiet, ka ir pārkāptas to lingvistiskās tiesības.

Tiesu iestādes

- 17) Visām personām, arī pie mazākumtautībām piederošām personām, ir tiesības savlaicīgi un viņām saprotamā valodā saņemt informāciju par viņu aresta un/vai aizturēšanas iemesliem un pret personu celtās apsūdzības raksturu un cēlošiem. Tāpat personām ir

tiesības aizstāvēt sevi ņajā valodā, nepieciešamības gadījumā ar bezmaksas tulka palīdzību, pirmstiesas, tiesas procesa vai apelācijas laikā.

- 18) Reāionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederōu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, ņim mazākumtautības personām ir tiesības izteikties savā valodā tiesas procesa laikā, nepieciešamības gadījumā izmantojot bezmaksas tulka palīdzību.
- 19) Reāionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederōu personu un kur ir izteikta attiecīga vēlme, valstij pienācīgi jāapsver iespēja nodrošināt ar ņādām personām saistītu visu tiesas procesu norisi mazākumtautības valodā.

Brīvības atōemōana

- 20) Soda izciešanas iestādes vadītājam un pārējiem iestādes darbiniekiem jāspēj runāt valodā vai valodās, kādas lieto ieslodzīto vairākums, vai arī valodā, kuru saprot ieslodzīto vairākums. Tas jānodrošina ar atbilstōu darbinieku pieōemōanas un/vai mācību programmu palīdzību. Nepieciešamības gadījumā jāizmanto tulka pakalpojumi.
- 21) Pie mazākumtautībām piederōām aizturētām personām saziņā ar ieslodzītājiem un citām personām ir tiesības lietot pēc saviem ieskatiem izvēlētu valodu. Valsts varas insitūcijām iespēju robežās un likumdošanas ietvaros jāveic pasākumi, lai dotu iespēju ieslodzītājiem sarunāties savā valodā gan mutvārdu saziņas procesā, gan privātajā sarakstē. Lai to varētu nodrošināt, aizturētā vai ieslodzītā persona parasti būtu

jâizvieto aizturēšanas vai ieslodzījuma vietâ, kas atrodas tuvu øis personas parastajai dzīves vietai.

PASKAIDROJĒS RAKSTS OSLO REKOMENDĀCIJĀM PAR MAZĀKUMTAUTĪBU LINGVISTISKAJĀM TIESĪBĀM

Vispārējs ievads

Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1.pantā norādīts, ka dabiska cieņa pret visiem cilvēkiem ir visu cilvēktiesību standartu pamata koncepcija. **Deklarācijas** 1.pantā teikts "Visi cilvēki ir dzimuši brīvi un vienlīdzīgi savās tiesībās un ir vienlīdz cienāmi ..." Ūi panta nozīme ir nenovērtējama. Tas attiecas ne tikai uz cilvēktiesībām kopumā, bet ir arī viens no mazākumtautību lingvistisko tiesību stūrakmežiem. Vienlīdzīga cieņa un tiesības nozīmē, ka tiek respektēta indivīda kā cilvēka identitāte. Valoda ir viena no cilvēka identitātes pamata sastāvdaļām. Tādēļādi, personas cieņas atzīšana ir cieši saistīta ar personas identitātes un attiecīgi ar personas valodas atzīšanu.

Ūajā kontekstā īoti nozīmīgs ir **starptautiskais pakts "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"**. Pakta 2.pants nosaka, ka valstīm jānodrošina visu valsts teritorijā dzīvojošo un valsts jurisdikcijai pakļauto indivīdu cilvēktiesību ievērošanu un atzīšanu "bez jebkādam atšķirībām, pamatojoties uz ... valodu". Pakta 19.pants garantē izteikšanās brīvību, kura, saskaņā ar **pakta** formulējumu, garantē ne tikai tiesības sniegt vai saņemt informāciju un visu veidu idejas, neskatoties uz robežām, bet tā garantē arī tiesības to darīt ar tādiem līdzekļiem un tādā valodā, kā persona vēlas. Informācijas sniegšana un saņemšana attiecas arī uz kopienā dzīvojošajām personām. Ūajā ziņā **pakta** 21. un 22.pants, kas garantē miermīlīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību, var būt īpaši svarīgs.

Līdzīgā veidā arī Eiropā **Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 10.pantā paredzētā izteikšanās brīvība, saskaņā ar šīs paēas konvencijas 14.pantu, "jānodrošina bez jebkādas diskriminācijas attiecībā uz ... valodu...". Ļpaēi atsaucoties uz **Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju** un **Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju**, Eiropas padomes **deklarācijā par izteikšanās un informācijas brīvību** apgalvots, "ka izteikšanās un informācijas brīvība nepieciešama katra cilvēka sociālajai, ekonomiskajai, kultūras un politiskajai attīstībai un tā ir priekšnosacījums sociālo un kultūras grupu, nāciju un starptautisko kopienu harmoniskai virzībai uz priekšu". Šajā ziņā svarīga ir **Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas** 11.pantā garantētā miermīlīgas pulcēšanās un organizēšanās brīvība.

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) ietvaros tās paēas pamatidejas par viedokļa un informācijas brīvību, pulcēšanās un organizēšanās brīvību ir minētas **konferences par cilvēkdimensiju Kopenhāgenas tikšanās dokumenta** rindkopās 9.1.-9.3.

Parīzes hartā EDSO dalībvalstu un valdību vadītāji "apstiprina, ka katram indivīdam, bez jebkādas diskriminācijas, ir tiesības uz:...izteikšanās brīvību, organizēšanās un miermīlīgas pulcēšanās brīvību,..."

Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 27.pants ir vēl viens no svarīgākajiem nosacījumiem, kas tieši attiecas uz mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām. Tas apstiprina, ka "pie... mazākumtautībām piederošām personām, esot kopienā ar pārējiem grupas locekļiem, nedrīkst liegt tiesības... lietot paēiem savu valodu".

Tâpat **ANO deklarācijas "Par personu tiesībâm, kuras pieder nacionâlajâm vai etniskajâm, reliâiskajâm un lingvistiskajâm minoritâtêm"** 2.(1)pants sludina pie mazâkumtautibâm piederøo personu tiesibas "brivi un bez iejaukøanâs vai jebkâdas diskriminâcijas lietot savu valodu privâtâ un sabiedriskâ dzivè". Eiropas padomes **Vispârējâs konvencijas "Par mazâkumtautibu aizsardzibu"** 10.(1)pantâ noteikts, ka valstis atzist pie mazâkumtautibâm piederøo personu tiesibas "brivi un bez iejaukøanâs, mutvârdu vai rakstiskâ formâ, lietot savu mazâkumtautibas valodu privâtâ un sabiedriskâ dzivè".

Lai gan øie instrumenti attiecas uz mazâkumtautibu valodu lietoøanu sabiedriskâ un privâtâ dzivè, øie paøi instrumenti precizi nenodala "publisko" un "privâto" sfèru. Tieøâm, øis sfèras var pârklâties. Tas, piemèram, varètu bût gadījumâ, kad indivìds atseviøæi vai kopâ ar citiem mèâina izveidot savus privâtus masu informâcijas līdzekîus vai skolas. Sâkotnèji privâta iniciatîva var kîût par likumîgu publisko intereøu objektu. Øâdas intereses var radît zinâmas regulâcijas nepiecieøamîbu publiskajâ sfèrâ.

Pie mazâkumtautibâm piederøo personu tiesibas lietot mazâkumtautibas valodu "publiskâ un privâtâ sfèrâ" nevar pilnibâ aplûkot, neminot saikni ar izglîtîbu. Izglîtibas jautâjumi saistibâ ar mazâkumtautibu valodâm ir detalizèti aplûkoti Hâgas Rekomendâcijâs par mazâkumtautibu tiesībâm uz izglîtîbu, kuras EDSO augstâ komisâra mazâkumtautibu jautâjumos darbîbai izstrâdâja Starpetnisko attiecîbu fonds, sadarbojoties ar starptautiskiem ekspertiem civlèktiesîbu un izglîtibas jomâ. Hâgas Rekomendâcijas tika izstrâdâtas ar nolûku veicinât skaidrâku izpratni par starptautiskajiem instrumentiem, kas nosaka pie mazâkumtautibâm piederøo personu tiesibas øajâ jomâ, kas ir tik ârkârtîgi svarîga mazâkumtautibu personu identitâtes saglabâøanâ un attistibâ.

Starptautiskie cilvēktiesību instrumenti paredz, ka cilvēktiesības ir vispārējas un tās ir vienlīdzīgi un bez diskriminācijas pieejamas visiem cilvēkiem. Tomēr lielākā daļa cilvēktiesību nav absolūtas. Ņie instrumenti paredz noteiktu skaitu situāciju, kad noteiktu tiesību īstenošanas ierobežošana no valsts puses ir pamatota. Ņos starptautiskās cilvēktiesību likumdošanas ierobežojumus var piesaukt dzīvību apdraudošos ārkārtas gadījumos un situācijās, kas apdraud citu personu tiesības un brīvības, vai situācijās, kad ir apdraudēta sabiedrības ētika, sabiedrības veselība, valsts drošība un demokrātiskas sabiedrības vispārēja labklājība². Brīvību ierobežojumus cilvēktiesību likumdošanā jāinterpretē atbilstīgā ierobežojumā veidā.

Pie mazākumtautībām piederōo personu tiesības lietot savu valodu(-as) privātā un sabiedriskā dzīvē, kā tas norādīts un detalizēti izklāstīts Oslo Rekomendācijās par mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām, jāaplūko līdzsvarotā kontekstā, kas balstīts uz pilnīgu piedalīanos plašākā sabiedrības dzīvē. Rekomendācijas neaicina veidot izolējošu pieeju, bet gan tādu, kas veicina līdzsvara veidošanu starp mazākumtautību personu tiesībām saglabāt un attīstīt savu identitāti, kultūru un valodu, un nepieciešamību nodrošināt to, lai Ņis personas varētu pilnībā integrēties plašākā sabiedrībā kā tās pilntiesīgi un vienlīdzīgi dalībnieki. No Ņi viedokļa raugoties, tādas integrācijas iespējamība bez stabilām valsts oficiālās valodas(-u) zināšanām ir maz ticama. Ņādas izglītības nepieciešamība ir noteikta **starptautiskā pakta "Par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām"** 13. un 14.pantā, kā arī **Konvencijas par bērnu tiesībām** 28. un 29.pantā, kas piešķir tiesības uz izglītību un paredz, ka valsts pienākums ir noteikt

---

² Minētie ierobežojumi ir iekāuti, piem., Ņādos nosacījumos:

Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, 30.pants

Starptautiskais pakts "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām", 19(3) pants

Eiropas Konvencija par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību, 10(2) pants

---

izglītību par obligātu. Tajā pašā laikā, **vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 14(3)pants nosaka, ka mazākumtautības valodas mācīšanu "jāveic, nenoliedzot oficiālās valodas mācīšanu vai mācīšanu šajā valodā."

Vārdi un nosaukumi

- 1) **Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 11(1) pants paredz, ka pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības lietot savu vārdu, tēva vārdu un uzvārdu savā valodā. Šīs tiesības, kas ir katra cilvēka personīgās identitātes pamats, izmantojamas, ņemot vērā katrai konkrētajai valstij raksturīgos apstākļus. Tā, piemēram, valsts iestādēm ir tiesības izmantot oficiālās valsts valodas vai valodu rakstību, lai mazākumtautību personu vārdus fiksētu to fonētiskajā formā. Tomēr to jādara atbilstoši attiecīgās mazākumtautības valodas sistēmai un tradīcijām. Balstoties uz šo nosacījumu, kas ir viena no pašām būtiskākajām ar valodu un indivīda personību saistītajām tiesībām, personām, kurām valsts iestāžu spiediena rezultātā nācies atteikties no sava sākotnējā vai no priekšteāiem mantotā vārda(-iem), vai kuru vārds(-i) ir mainīts pret personas gribu, jādod tiesības atgūt šos vārdus bez jebkādu izdevumu segšanas.
- 2) Vārdi ir arī svarīgs kopības identitātes elements, īpaši attiecībā uz "kopienā" iesaistītām mazākumtautības personām. **ANO deklarācijas "Par personu tiesībām, kuras pieder nacionālajām vai etniskajām un lingvistiskajām minoritātēm"** 2.(1) pants proklamē pie mazākumtautībām piederējo personu tiesības "brīvi un bez iejaukšanās vai jebkādas diskriminācijas lietot savu valodu privātajā un publiskajā dzīvē". **Vispārējās cilvēktiesību konvencijas** 10.(1) pants paredz, ka valstīm jāatzīst pie mazākumtautībām piederējo

personu tiesības "brīvi un bez iejaukšanās, mutvārdu vai rakstiskā formā, lietot savu mazākumtautības valodu privātā un publiskajā dzīvē". **Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 27.pants nosaka, ka "pie... mazākumtautībām piederošām personām, esot kopienā ar pārējiem grupas locekļiem, nedrīkst liegt tiesības... lietot paņiem savu valodu". Personas tiesības lietot savu valodu sabiedrībā, kopā ar citiem tās locekļiem un bez jebkādas iejaukšanās vai diskriminācijas ir stingra norāde uz to, ka tādām juridiskām personām, kā iestādes, apvienības un organizācijas vai saimnieciskās darbības uzņēmumi, kurus izveidojušas un vada pie mazākumtautībām piederošas personas, ir tiesības izvēlēties nosaukumu pēc savas izvēles savā mazākumtautības valodā. Valsts iestādēm ir jāatzīst šādas struktūras nosaukums un jālieto tas atbilstoši attiecīgās kopienas valodas sistēmai un tradīcijām.

- 3) **Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 11(3) pants nosaka, ka "apvidos, kur tradicionāli dzīvo ievērojams skaits pie mazākumtautības piederošu personu, puses centīsies... vietējos tradicionālos nosaukumus, ielu nosaukumus un citus sabiedrībai paredzētos topogrāfiskos apzīmējumus norādīt arī mazākumtautības valodā, ja ir pietiekams pieprasījums pēc šādām norādēm". Atteikšanās atzīt iepriekš raksturoto un tamlīdzīgu vēsturisku nosaukumu esamību var pārtapt par mēģinājumu pārtaisīt vēsturi un asimilēt mazākumtautības, tādējādi nopietni apdraudot pie mazākumtautībām piederošu personu identitāti.

Reliāija

- 4) Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 27.pants nosaka, ka "Valstīs, kurās ir etniskās, reliģiskās vai lingvistiskās minoritātes, šo mazākumtautību pārstāvjiem netiks liegtas tiesības kopā ar citiem grupas locekļiem.... sludināt un praktizēt savu reliģiju vai lietot savu valodu." ANO deklarācijas "Par personu tiesībām, kuras pieder nacionālajām vai etniskajām un lingvistiskajām minoritātēm" 3.(1) pants paredz, ka "Pie mazākumtautībām piederošās personas bez jebkādas diskriminācijas var izmantot savas tiesības... individuāli, kā arī kopā ar citiem savas grupas locekļiem."

Reliģiskā ticība un tās praktizēšana "kopienā" ir ārkārtīgi svarīga joma daudzām pie mazākumtautībām piederošām personām. Te būtu jāatzīmē, ka personas neierobežotas tiesības uz savu reliģiju ir garantētas **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 18.(1) pantā un Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību 9.(1) pantā.** Tomēr brīvība paust savu reliģiju un uzskatus, ieskaitot dievkalpojumu publiskās vietās, ir pakāauta vairākiem šo pašu pantu turpmākās rindkopās uzskaitītiem ierobežojumiem. Šiem ierobežojumiem jābūt noteiktiem ar likumu un tiem jāattiecas uz sabiedrības drošības, kārtības, veselības, ētikas aizsardzību un citu personu pamatbrīvību un tiesību aizsardzību. Ierobežojumiem jābūt saprātīgiem un paredzētajam mērķim atbilstoši, un valstis nedrīkst tos ierosināt, lai slāpētu pie mazākumtautībām piederējo personu ar likumu noteiktos garīgos, valodnieciskos vai kultūras darbības centienus.

Mazākumtautību gadījumā reliģijas praktizēšana bieži vien ir cieši saistīta ar kultūras un valodnieciskās identitātes saglabāšanu. Tiesības lietot

mazākumtautības valodu publiskā dievkalpojumā ir tikpat raksturīgas kā tiesības dibināt reliāiskas iestādes un tiesības uz publisku dievkalpojumu kā tādu. Tādēļ valsts iestādes nedrīkst noteikt nekādus nepamatotus ierobežojumus ne publiskiem dievkalpojumiem, ne valodu lietojumam publiskā dievkalpojumā neatkarīgi no tā, vai tiek lietota konkrētās mazākumtautības dzimtā valoda vai øajā kopienā lietotā liturāiskā valoda.

- 5) Reliāiskas norises, tādās kā laulību ceremonijas vai bēres, noteiktās valstīs arī var tikt uzskatītas par tiesisku pilsonisku aktu, kas nosaka pilsonisko statusu. Øādos gadījumos jāņem vērā sabiedrības intereses. Paturot prātā principu, ka administratīvie apsvērumi nedrīkstētu kavēt cilvēktiesību izmantošanu, valsts iestādēm nevajadzētu pakāaut reliāiskas kopienas valodnieciskiem ierobežojumiem. To būtu vienlīdz jāattiecina uz visām reliāiskajā kopienā veicamajām funkcijām, kas sakrīt ar civiltiesu kompetenci. Tomēr valsts var pieprasīt, lai reliāiskā kopiena savā pilnvaru sfērā notiekoøās civiltiesiskās norises reāistrētu arī oficiālajā valsts valodā vai valodās, tā lai valsts varētu pildīt savus likumīgi noteiktos regulācijas un administratīvos uzdevumus.

Kopienu dzīve un nevalstiskās organizācijas

- 6) Pie mazākumtautībām piederøu personu kolektīvā dzīve, to darbība “kopienā”, kā tas formulēts starptautiskajos instrumentos, izpauýas daýādās darbībās un centrienu jomās. Vienlīdz svarīgas øajā ziðā ir mazākumtautību nevalstiskās organizācijas, apvienības un iestādes, kuru pastāvēøanai parasti ir izøairoøa nozīme identitātes uzturēøanā un attīstībā, un kuras uzskata par kopumā noderīgām un spējīgām

vadīt pilsoniskas sabiedrības attīstību un demokrātiskās vērtības valstīs.

Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 21. un 22.pants un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un fundamentālo brīvību aizsardzību** 11.pants garantē personām miermīlīgas pulcēšanās tiesības un organizēšanās brīvību. Personu tiesības darboties "kopienā" ar citiem grupas locekļiem - tiesības dibināt un vadīt savas nevalstiskās organizācijas, apvienības un iestādes - ir viena no atvērtas un demokrātiskas sabiedrības raksturīgākajām iezīmēm. Tā paša **pakta** 27.pants nosaka, ka "pie... mazākumtautībām piederošām personām, esot kopienā ar pārējiem grupas locekļiem, nedrīkst liegt tiesības... lietot paņiem savu valodu". Tieši tādēļ valsts iestādēm nevajadzētu iesaistīties šādu "kopienā darbojošos" struktūru iekšējās lietās, kā arī valsts nedrīkst tām uzlikt nekādus ierobežojumus, izņemot tos, ko paredz starptautiskās tiesības. **Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 17.(2) panta ietvaros valstis apņemas "neiejaukties pie mazākumtautībām piederušo personu tiesībās piedalīties nevalstisko organizāciju darbībā gan valsts, gan starptautiskā līmenī".

Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām" 2.(1) pants nosaka, ka katra valsts uzņemas "visiem tās teritorijā dzīvojošajiem un valsts jurisdikcijai pakļautajiem indivīdiem nodrošināt spēkā esošajā **paktā** paredzētās tiesības bez jebkādam atšķirībām, kas balstītas uz... valodu". Saskaņā ar šo standartu, valstis nedrīkst diskriminēt nevalstiskās organizācijas, pamatojoties uz tajās lietoto valodu, kā arī uzlikt tām pārmērīgas valodu prasības. Ēdot vērā iepriekš sacīto, valsts iestādes var

pieprasīt, lai likumīgo sabiedrības interešu vārdā šīs organizācijas, apvienības un iestādes atbilstu vietējās likumdošanas prasībām, tai skaitā prasībām par valsts oficiālās valsts valodas(-u) lietošanu situācijās, kad notiek saskarsme ar valsts struktūrām.

Attiecībā uz resursiem **Kopenhāgenas dokumenta** paragrāfs 32.2 nosaka, ka pie mazākumtautībām piederošām personām ir tiesības "veidot un vadīt pašiem savas izglītības, kultūras un reliģiskās iestādes, organizācijas vai apvienības, kuras, atbilstoši valsts likumdošanas nosacījumiem, cenšas iegūt brīvprātīgi piešķirtus finansu līdzekļus un cita veida ieguldījumus, kā arī valsts palīdzību." Ņemot vērā iepriekš sacīto, valstīm nevajadzētu liegt šīm struktūrām iespēju saņemt finansu resursus no valsts budžeta un sabiedriskiem starptautiskajiem avotiem, kā arī no privātā sektora.

- 7) Tā kā papildus citām jomām valsts finansē nevalstisko organizāciju pasākumus sociālajā, kultūras vai sporta sfērā, vienlīdzīgas un nediskriminējošas attieksmes principi nosaka, ka valsts iestādēm ir jāiedala atbilstoša finansējuma daļa tamlīdzīgām darbībām, kas notiek valsts robežās dzīvojošo mazākumtautību valodā. Šajā ziņā **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 2.(1) pantā uzsvērts ne tika tas, ka attieksmē pret indivīdiem nedrīkst pastāvēt nekāds dalījums, pamatojoties uz valodām, bet 2.(2) pantā arī noteikts, ka valstīm "jāveic nepieciešamie pasākumi, ... lai pieņemtu tādu likumdošanu vai noteiktu citus līdzekļus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu paktā atzīto tiesību reālu ievērošanu". Bez tam, **starptautiskā pakta "Par rasu diskriminācijas izskaušanu"** (kura mērāis ir izskaust jebkādu

dalīšanu, izslēgšanu, ierobejošanu, vai priekšrocības atkarībā no rases, ādas krāsas, cilmes, nacionālās vai etniskās izcelsmes) 2.(2) pants paredz, ka "paktam pievienojot valstis iespēju robežās veiks īpašus un konkrētus pasākumus sociālajā, ekonomiskajā, kultūras un citās jomās, lai nodrošinātu noteiktu rasu grupu vai pie tām piederēju individu atbilstošu attīstību un aizsardzību, lai garantētu tām iespēju pilnīgi un vienlīdzīgi izmantot cilvēktiesības un pamatbrīvības...." Tā kā iepriekšminētās konvencijas ietvaros valoda bieži tiek uzskatīta par izšķirošo etniskās piederības kritēriju, arī mazākumtautību kopienas varētu būt tiesīgas gūt labumu no šādiem "īpašiem un konkrētiem pasākumiem".

Eiropas līmenī **Kopenhāgenas dokumenta** 31.pagrāfs paredz, ka "valstīm nepieciešamības gadījumā jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu mazākumtautību personām pilnīgi vienādas iespējas ar citiem pilsoņiem izmantot cilvēktiesības un pamatbrīvības." **Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 4.panta 2.rindkopa uzliek dalībvalstīm pienākumu "nepieciešamības gadījumā veikt atbilstošus pasākumus, lai visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās veicinātu pilnīgu un efektīvu vienlīdzību starp personām, kas pieder pie mazākumtautības un tām personām, kas pieder pie iedzīvotāju vairākuma"; tā paša panta 3.rindkopā tālāk norādīts, ka "šādas darbības, kas veiktas atbilstoši 2.rindkopas nosacījumiem, nav uzskatāmas par diskriminācijas izpausmi." Papildus tam, **Eiropas harta "Par reģionālajām un mazākumtautību valodām"** nosaka, ka "īpašu pasākumu noteikšana reģionālo vai mazākumtautību valodu labā ar nolūku veicināt vienlīdzību starp valodas lietotājiem un pārējiem

iedzīvotājiem, vai arī darbības, kuru nepieciešamību nosaka īpaši apstākļi, nav uzskatāmas par diskriminējošu aktu attiecībā pret plašāk lietotu valodu lietotājiem.” Pamatojoties uz iepriekš teikto, papildus citiem asignējumiem, valsts iestādēm vajadzētu valsts budžeta līdzekļu proporcionālu daļu iedalīt mazākumtautību personu pasākumiem sociālajā, kultūras un sporta jomā. Īpašu atbalstu iespējams sniegt ar subsīdiju, valsts pabalstu un nodokļu atvieglojumu palīdzību.

Masu informācijas līdzekļi

- 8) **Starptautiskā pakta “Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām”** 19.pants, kas garantē uzskatu tiesības un tiesības izteikt šos uzskatus, ir viens no pamata punktiem, runājot par masu informācijas līdzekļu lomu un vietu demokrātiskās sabiedrībās. Lai gan 19.pants nosaka, ka “katram bez ierobežojumiem no malas ir tiesības uz saviem uzskatiem”, 19.(2) pants attīsta šo nosacījumu un garantē katram brīvību “neskatoties uz robežām meklēt, saņemt un sniegt visu veidu informāciju un idejas mutvārdu formā, rakstveidā vai drukātā veidā, mākslas veidā vai ar citu līdzekļu palīdzību pēc savas izvēles.” **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 10.pants līdzīgā veidā garantē izteikšanās brīvību. Eiropas Padomes dalībvalstis **deklarācijas “Par izteikšanās un informācijas brīvību”** 1.pantā uzsvērti atkārtoti savu “ciešo apņēmēanos ievērot izteikšanās un informācijas brīvības principus kā demokrātiska un plurālistiskas sabiedrības pamatelementus”. Pamatojoties uz to, valstis šajā pašā instrumentā paziņoja, ka “informācijas un masu informācijas līdzekļu jomā tās cenšas panākt, lai... d. Pastāvētu

plaša neatkarīgu un autonomu informācijas līdzekļu daļādība, kas ļauj atspoguļot ideju un viedokļu daļādību”.

Vispārējās konvencijas “Par mazākumtautību aizsardzību” 9.(1) pants skaidri nosaka, ka pie mazākumtautībām piederøas personas var brīvi “pieturēties pie saviem uzskatiem, kā arī saðemt un sniegt informāciju un idejas mazākumtautības valodā, neatkarīgi no robežām un bez valsts iestāžu iejaukøanās... ” Papildus tam, tie paði nosacījumi liek valstīm “savas juridiskās sistēmas ietvaros nodrošināt, lai pie mazākumtautībām piederøas personas netiktu diskriminētas piekļūšanā informācijas līdzekļiem.”

Vispārējās konvencijas 9(3) pants izvirza nosacījumu, ka valstis “nedrīkst traucēt mazākumtautību personām izstrādāt un lietot drukātus informācijas materiālus.” Tas pats nosacījums paredz, ka “stabilas radio un televīzijas raidøanas tiesiskajā ietvarā [valstīm] iespēju robežās jānodrošina... lai mazākumtautību personām tiktu garantēta iespēja izveidot un lietot savus informācijas līdzekļus.” Jāatzīmē, ka informācijas līdzekļi var būt **Kopenhāgenas dokumenta** 32.2.rindkopā paredzētās struktūras. **Kopenhāgenas dokuments** dod tiesības mazākumtautību personām “izveidot un uzturēt savas izglītības, kultūras un reliāiskās iestādes, organizācijas un apvienības...” Kaut gan informācijas līdzekļi nav tieði minēti øajā standartā, tiem bieži vien ir galvenā loma valodas, kultūras un identitātes veicināšanā un saglabāšanā.

Lai gan nav øaubu, ka pie mazākumtautībām piederøām personām ir tiesības izveidot un uzturēt privātus masu informācijas līdzekļus, jāatzīmē, ka øīs tiesības ir pakāutas ierobežojumiem, kurus nosaka starptautiskās tiesība un valsts tiesiskās prasības attiecībā uz informācijas līdzekļu regulāciju. **Vispārējās**

konvencijas 9.(2) pants to īsti skaidri norāda, uzsverot, ka **konvencijas 9.(1) pantā** ietvertā izteikšanās brīvība "neattiecas konvencijai pievienojušās pusēs no atļauju pieprasīšanas, bez diskriminācijas un balstoties uz objektīviem kritērijiem par likumīgu radio un televīzijas raidīšanu vai kinematogrāfijas uzņēmumiem." Regulācijas prasības gadījumos, kad tās ir pamatotas un nepieciešamas, nedrīkst tikt izmantotas, lai mazinātu šo tiesību izmantošanu.

- 9) Jautājums par valsts finansētu masu informācijas līdzekļu pieejamību ir cieši saistīts ar izteikšanās brīvības koncepciju. **Vispārējās konvencijas 9.(1) pants** nosaka, ka pie mazākumtautībām piederušo personu izteikšanās brīvība ietver arī brīvību sniegt informāciju un idejas mazākumtautības valodā bez valsts iestāžu iejaukšanās, un tālāk šajā pantā ir noteikts, ka "nedrīkst pieļaut mazākumtautību diskrimināciju pieejā informācijas līdzekļiem." **Vispārējās konvencijas 9.(4) pants** paredz, ka "puses veiks nepieciešamos pasākumus, lai veicinātu mazākumtautību personu pieeju informācijas līdzekļiem." Tas nozīmē, ka mazākumtautībai, kuras sastāvā ir ievērojams skaits dalībnieku, ir nodrošināta piekļūšana proporcionālam raidlaika apjomam valsts radio un/vai televīzijā, un konkrētā mazākumtautība savā skaitliskajā izmērā spēj ietekmēt savu raidlaika daļu.

Skaitlisko izmēru un koncentrētību, protams, nevar uzskatīt par vienīgo kritēriju, spriežot par jebkurai mazākumtautībai pieejamo raidlaiku. Mazāku kopienu gadījumā jāņem vērā reālo laika un resursu minimumu, bez kura mazākai mazākumtautībai nebūtu nozīmes izmantot masu informācijas līdzekli.

Papildus tam, mazākumtautību programmām iedalītā laika kvalitāte arī ir jautājums, kuru jārisina saprātīgā, nediskriminējošā veidā. Mazākumtautībai iedalītajam ētera laikam jābūt tādām, kas dod iespēju pie mazākumtautības piederošajām personām reāli un būtiski izmantot iespēju sastādīt programmas savā valodā. Tādējādi valsts iestādēm būtu jānodrošina, lai šīs programmas tiktu parraidītas pieņemamā diennakts laikā.

- 10) Atvērtā un demokrātiskā sabiedrībā valsts iestādes nedrīkstētu informācijas līdzekļu programmu sastādīšanu pakļaut pārmērīgai cenzūrai. Izteikšanās brīvība, kā to garantē **Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 19.(1) pants un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 10.(1) pants, šajā ziņā ir īsti būtiska. Jebkuriem ierobežojumiem, kurus varētu uzlikt valsts iestādes, jāatbilst **konvencijas** 19.(3) pantam, kurā nosaka, ka šie ierobežojumi var būt tikai tādi, kādus paredz likumdošana un kuri ir nepieciešami, lai a) tiktu respektētas citu personu tiesības un reputāciju, b) aizsargātu valsts drošību vai sabiedrisko kārtību (*ordre public*), vai arī lai aizsargātu sabiedrības veselību un ētiku." **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 10.(2) pants nosaka gandrīz identiskus ierobežojumus attiecībā uz valsts iestāžu iejaukšanos izteikšanās brīvības izmantošanā.

Jāizveido mehānismi, kas nodrošinātu, lai mazākumtautību vai to vārdā gatavotās masu informācijas līdzekļu programmas atspoguļotu kopienas dalībnieku intereses un vēlmes, un lai tās būtu izteikti neatkarīgas mazākumtautības pārstāvju skatījumā. Pie šādiem nosacījumiem mazākumtautību personu (kas

darbojas kā privātpersonas) līdzdalība rediāēšanas procesā būtu veids, kā nodrošināt informācijas līdzekļu neatkarīgā rakstura saglabāšanu un spēju reaāēt uz apkalpojamās kopienas vajadzībām.

Atbilstoši vienlīdzības principam, kas izslēdz diskrimināciju, valsts iestāžu darbinieku sastāvam būtu jāatspoguļo tās iedzīvotāju grupas, kuru apkalpošanai šīs iestādes paredzētas. Tas attiecas arī uz masu informācijas līdzekļiem. **Vispārējās konvencijas 15.panta** ietvaros valstis apņemas "radīt apstākļus, kas nepieciešami mazākumtautību indivīdu efektīvai līdzdalībai kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un sabiedriskajās lietās, īpaši tajās, kas skar mazākumtautības." **Starptautiskās Darba organizācijas konvencijā Nr.111 "Par diskrimināciju nodarbinātībā un atkarībā no profesijas"** 2.pants detalizētāk raksturo valstu apņemšanos "realizēt tādu valsts politiku, kas veicinātu... iespēju un apiešanās vienlīdzību attiecībā uz nodarbinātību un profesijām, ar nolūku izskaust jebkādu diskrimināciju šajā jomā." Ja personu pieņemšana darbā informācijas līdzekļos notiktu bez diskriminācijas attiecībā uz mazākumtautībām, tas noteiktu dotu ieguldījumu masu informācijas līdzekļu pārstāvnieciskumā un objektivitātē.

- 11) Atbilstoši **Starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 19.(2) panta un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 9.(2) panta garam un pretdiskriminācijas principam, mazākumtautības valodā veidotu un no citas valsts vai radniecīgas valsts pārraidītu programmu pieejamība nav attaisnojums, lai samazinātu mazākumtautībai iedalīto raidprogrammu laiku tās

valsts sabiedriskajos informācijas līdzekļos, kurā dzīvo mazākumtautības locekļi.

Pārrobežu informācijas un informācijas līdzekļu pieejamība ir tiesību uz informāciju pamatelements, un informācijai paātrinātā tehnoloģiju attīstības procesā ir pieaugoša nozīme. No tā izriet, ka, piemēram, kabeļraidīšanas atļauju izsniegšanas gadījumā, valsts nav tiesīga atteikt atļaujas izsniegšanu radniecīgā valstī izvietotām televīzijas vai radio stacijām, ja vēlmi piekļūt šo staciju pakalpojumiem ir izteikusi attiecīgā mazākumtautība. Šīs tiesības attiecas ne tikai uz informācijas līdzekļu kabeļtīkliem, bet arī uz elektroniskajiem informācijas tīkliem mazākumtautības valodā.

Kopumā Eiropas Padomes dalībvalstis **deklarācijas "Par izteikšanās un informācijas brīvību"** III (c).pantā ir apņēmējušās "veicināt brīvu informācijas plūsmu, tādējādi dodot savu ieguldījumu starptautiskās sapratnes veidošanā, daļādu pārlicību, tradīciju un viedokļu daudzveidības izpratnē, kā arī savstarpējā kultūru bagātināšanā". Attiecībā uz informācijas līdzekļu kontaktiem pāri robežām, valstīm būtu jāapstiprina savu politisko nostādņu atbilstība šī nosacījuma garam.

Ekonomiskā dzīve

- 12) Starptautiskie instrumenti reti norāda uz mazākumtautību personu tiesībām ekonomiskās dzīves sfērā. Neskatoties uz to, starptautiskie instrumenti norāda uz mazākumtautību personu tiesībām brīvi un bez diskriminācijas lietot savu valodu publiskajā un privātajā dzīvē, mutvārdu formā vai rakstveidā, individuāli vai kopā ar citiem. **Starptautiskā pakta "Par**

pilsoniskajām un politiskajām tiesībām” 19.(2) pants un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 10.(1) pants garantē izteikšanās brīvību ne tikai attiecībā uz idejām un viedokļiem, kurus iespējams nodot citiem (t.i., saziņas saturs), bet arī attiecībā uz valodu kā sazināšanās līdzekli. Šīs tiesības kopā ar tiesībām uz vienlīdzību un nediskriminējošu attieksmi, netieši ietver pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības vadīt savu uzņēmumu valodā pēc savas izvēles. Apzinoties to, cik svarīga privātiem uzņēmējiem ir spēja efektīvi sazināties ar klientūru un realizēt savas iniciatīvas labos apstākļos, nedrīkstētu pastāvēt neatbilstoši ierobežojumi viēu brīvai valodas izvēlei.

Vispārējās konvencijas 12.pants paredz, ka “katrai pie mazākumtautības piederošai personai ir tiesības savā mazākumtautības valodā attēlot zīmes, uzrakstus un citu personīga rakstura informāciju, kas redzama sabiedrībā.” **Vispārējā konvencijā** frāze “personīga rakstura” attiecas arī uz to, kas nav oficiāls. Tādējādi valsts nedrīkst uzlikt nekādus valodas izvēles ierobežojumus privāta saimnieciskās darbības uzņēmuma administrēšanā.

Neskatoties uz iepriekš minētajiem nosacījumiem, valsts var pieprasīt, lai valsts valodas vai valodu lietošana tiktu pielāgota tajos ekonomiskās darbības sektoros, kas skar citu personu iespējas izmantot savas tiesības vai kuros ir nepieciešams nodrošināt saziņu ar valsts iestādēm. Tas izriet no **Starptautiskā pakta “Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām”** 19.(3) pantā un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 10.(2) pantā atļautajiem izteikšanās brīvības ierobežojumiem. Lai gan iepriekš

norādītajos pantos noteiktie pieļaujamie ierobežojumi attaisno tikai sazināšanās satura ierobežošanu, tie nekad nevarētu attaisnot valodas kā saziņas līdzekļa ierobežojumus. Tomēr citu personu tiesību un brīvību aizsardzība un valsts administrācijas noteiktās prasības var būt pamatojums īpašām prasībām par oficiālās valsts valodas vai valodu papildus lietošanas nosacījumiem. Tas varētu attiekties uz tādām jomām kā darba drošība un veselība, patērētāju aizsardzība, darba attiecības, nodokļi, finansu atskaites, veselības un bezdarba valsts apdrošināšana un transports, atkarība no apstākļiem. Pamatojoties uz likumīgām sabiedrības interesēm, valsts papildus citas valodas lietošanai varētu pieprasīt, lai oficiālā valsts valoda vai valodas tiktu pieņemtas lietošanai tādās saimnieciskās darbības sfērās kā sabiedrībā redzamas izkārtnes un zīmes - kā tas skaidri noteikts **vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību" skaidrojošā ziņojuma** 60.rindkopā. Kopumā tas nozīmē, ka valsts nekad nevarētu aizliegt valodas lietošanu, bet, likumīgu sabiedrības interešu vārdā, tā varētu pieprasīt oficiālās valsts valodas vai valodu papildus lietošanu.

Sabiedrības likumīgo interešu aizsardzības ietvaros, jebkurām valsts noteiktām valodas lietošanas prasībām jābūt proporcionāli saskaņotām ar attiecīgajām sabiedrības interesēm. Jebkuras prasības proporcionalitāti nosaka atkarībā no tā, cik lielā mērā tā ir nepieciešama. Tā, piemēram, aizsargājot sabiedrības intereses darba veselības un drošības jomā, valsts var pieprasīt privātām rūpnīcām izlikt darba drošības instrukcijas oficiālajā valsts valodā vai valodās, papildus instrukcijām uzņēmuma izvēlētajā valodā(-ās). Tāpat arī precīzas valsts pārvaldes nodrošināšanas nolūkā attiecībā uz nodokļu maksāšanu, valsts var pieprasīt, lai administratīvās veidlapas tiktu sagatavotas un

iesniegtas oficiālajā valsts valodā vai valodās un gadījumā, ja valsts iestādes veic uzņēmuma revīziju, tad revīzijai vajadzīgo dokumentāciju un ierakstus uzņēmumam jānodrošina oficiālajā valsts valodā vai valodās; pēdējais no aplūkotajiem gadījumiem nenozīmē, ka uzņēmumam visu uzskaiti jāglabā valsts oficiālajā valodā vai valodās, bet tā drīzāk ir norāde uz to, ka uzņēmumam nepieciešamības gadījumā jānodrošina tulkošanas darbu izpildi. Tas nekādā veidā nekavē pie mazākumtautībām piederošās personas izmantot tiesības lietot savu valodu(-as) saziņā ar administratīvām iestādēm, kā to paredz **Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 10.(2) pants.

Administratīvās iestādes un sabiedriskie pakalpojumi

13/14/15) EDSO dalībvalstis ir apņēmušās veikt pasākumus dinamiskas vides veidošanai, kas sekmētu ne tikai pie mazākumtautībām piederošu personu (ieskaitot arī viðu valodas) identitātes saglabāšanu, bet arī tās attīstību un veicināšanu. No tā izriet, ka šīs valstis ir apņēmušās respektēt "pie mazākumtautībām piederošu personu tiesības efektīvi piedalīties sabiedriskajās lietās", kā tas norādīts **Kopenhāgenas dokumenta 35.rindkopā. Vispārējās konvencijas "Par mazākumtautību aizsardzību"** 10.(2) pants skaidri nosaka, ka valstīm "jānodrošina iespēja lietot mazākumtautību valodas saziņā ar administratīvajām iestādēm." **Kopenhāgenas dokumenta 35.rindkopā** ir arī norāde uz iespēju radīt vidi, kas sekmētu mazākumtautību personu piedalīšanos sabiedriskajās lietās, lietojot savu valodu, un to varētu panākt, "izveidojot atbilstošas vietējās vai autonomas administrācijas iestādes, kas atbilst mazākumtautību specifiskajiem vēsturiskajiem un teritoriālajiem

apstākļiem un konkrētās valsts politikai”. **Vispārējās konvencijas** 15.pants uzliek valstīm saistības “radīt apstākļus, kas nepieciešami mazākumtautību indivīdu efektīvai līdzdalībai kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un sabiedriskajās lietās, īpaši tajās, kas skar mazākumtautības.” Tas uzliek valsts iestādēm saistības nodrošināt, lai pie mazākumtautībām piederošās personas darījumos ar vietējām valsts iestādēm varētu lietot savu valodu, kā arī saņemtu apliecinājumus un apstiprinājumus savā valodā. Atbilstoši vienlīdzības principiem, kas izslēdz diskrimināciju, šie nosacījumi netieši norāda uz nepieciešamību veidot dinamiskas un savstarpēji aktīvas attiecības, kurās mazākumtautības valoda var būt pilntiesīgs saziņas līdzeklis vietējā politiskajā dzīvē, kontaktos starp pilsoņiem un valsts iestādēm, kā arī sniedzot valsts pakalpojumus.

Iedzīvotāju apkalpošanai paredzēto administratīvo iestāžu un aģentūru darbinieku daļēdais etniskais sastāvs parasti raksturo plurālistisku, atvērtu un pret diskrimināciju vērstu sabiedrību. Lai izlīdzinātu kādreiz notikušas vai notiekošas diskriminācijas sekas, **Starptautiskās Darba organizācijas konvencijas Nr.111 “Par diskrimināciju nodarbinātībā un atkarībā no profesijas”** 2.pants nosaka nepieciešamību valstīm “realizēt tādu valsts politiku, kas veicinātu... iespēju un apiešanās vienlīdzību attiecībā uz nodarbinātību un profesijām, ar nolūku izskaust jebkādu diskrimināciju šajās jomās.”

No tā varētu loģiski secināt, ka valdībām, kas ir piekritušas iepriekš izskatītajiem principiem, izstrādājot un ieviešot programmas un pakalpojumus sabiedrības apkalpošanas nolūkā, būtu jāņem vērā pie mazākumtautībām piederušo personu vēlmes, kā arī skaitliskā pamatojuma princips. Ja vēlme ir izteikta un

mazākumtautības skaitliskais apjoms ir ievērojams, taisnīgums pieprasa, lai mazākumtautībai piederošajiem nodokļu maksātājiem būtu pieejami pakalpojumi arī viðu valodā. Tas īpaši attiecas uz veselības un sociālajiem pakalpojumiem, kas tūlītājā un būtiskā veidā ietekmē cilvēku dzīves kvalitāti.

Atbilstoši vienlīdzības principiem, kas izslēdz diskrimināciju, administratīvo iestāžu attieksmei saskarsmē ar mazākumtautību pārstāvjiem jābūt taisnīgai un tādai pašai, kā pret citām personām. Valstīm jāatzīst to jurisdikcijās esošo reģionu demogrāfisko realitāti. Papildus tam, valstīm nevajadzētu mēģināt izvairīties no saviem pienākumiem, mainot demogrāfisko realitāti reģionā. **Vispārējās konvencijas** 16.pants uzliek valstīm saistības atturēties no pasākumiem, kas relatīvi varētu mainīt iedzīvotāju proporcionālo sastāvu apvidos, kuros dzīvo mazākumtautības, ar nolūku ierobežot šo mazākumtautību tiesības. Šādi pasākumi varētu būt patvaļīga ekspropriācija, izlikšana, izraidšana, kā arī patvaļīga administratīvo robežu pārzīmēšana un manipulācijas ar tautas skaitēšanas rezultātiem.

Neatkarīgas valsts institūcijas

- 16) Cilvēktiesības to paredzētajiem izmantotājiem patiesu nozīmi iegūst tad, kad valsts pārvaldes iestādes izveido mehānismus, kas nodrošina starptautiskās konvencijās un deklarācijās, vai arī vietējā likumdošanā garantēto tiesību efektīvu īstenošanu un aizsardzību.

Diskriminācija **Konvencijā "Par rasu diskrimināciju"** nav definēta saskaņā ar kritērijiem, kas attiecas tikai un vienīgi uz rasi. **Konvencijas** 1.(1) pants nosaka, ka

rasu diskriminācijas koncepcija nozīmē "jebkādu atzīšanu, noteikšanu, personas izslēgšanu, ierobežošanu vai priekšrocību noteikšanu, pamatojoties uz rasi, ādas krāsu, cilmi vai nacionālo vai etnisko izcelsmi, ar nolūku (vai arī tās var iestāties kā sekas) anulēt vai tikai daļēji atzīt un ņaut izmantot visām personām vienlīdzīgi pieejamās cilvēktiesības un pamatbrīvības politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai jebkurā citā sabiedrības dzīves jomā." **Konvencijas** 6.pantā deklarēts, ka "valstīm jānodrošina, lai katrai attiecīgās valsts jurisdikcijā dzīvojošai personai ar kompetentu valsts tiesu un citu valsts iestāžu palīdzību tiktu nodrošināta efektīva aizsardzība un kompensācijas līdzekļi pret jebkādam rasu diskriminācijas izpausmēm, kuras, pretēji šīs **konvencijas** nosacījumiem, pārkāpj personas cilvēktiesības un pamatbrīvības." Šajā kontekstā valstu izveidotas neatkarīgas nacionālas institūcijas - tādas kā ierēdnis iedzīvotāju sūdzību izskatīšanai vai cilvēktiesību komisija, - kas var darboties kā atbildzināšanas un kompensācijas mehānisms, ir konkrētās valsts demokrātiskuma un plurālisma izpausmes līdzekļi. Saskaņā ar **Apvienoto Nāciju organizācijas 1993.gada 20.decembra rezolūciju 48/134** un atsaucoties uz to, Eiropas padome ar **Ministru Komitejas 1997.gada 30.septembra rekomendāciju R(97)14** ir mudinājusi veidot "nacionālas cilvēktiesību institūcijas, jo īpaši cilvēktiesību komisijas ar plurālistisku pārstāvniecību, kā arī ieviest ierēdņa posteni iedzīvotāju sūdzību izskatīšanai, vai tamlīdzīgas institūcijas." Šādiem kompensācijas mehānismiem jābūt pieejamiem mazākumtautību personām, kuras uzskata, ka ir pārkāptas to lingvistiskās vai citas tiesības.

Tiesu iestādes

17/18) Starptautiskās tiesības pieprasa valsts iestādēm nodrošināt, lai visas personas, kas tiek apcietinātas, apsūdzētas vai tiesātas, būtu informētas par tām izvirzīto apsūdzību un lai tas tiktu darīts personām saprotamā valodā. Nepieciešamības gadījumā jānodrošina tulka bezmaksas pakalpojumi. Ņis atbilstošo tiesību nodrošināšanas standarts savā pielietojumā ir vispārējs un kā tāds nav saistīts ar mazākumtautību lingvistiskajām tiesībām. Ņie principi drīzāk attiecas uz vienlīdzību un nediskriminējošu attieksmi likuma priekšā. Ņo principu ievērošana ir īpaši svarīga attiecībā uz kriminālapsūdzību un procesu. Tādēļ **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 14.(3)(a) pants nosaka, ka jebkurai kriminālpārkāpumā apsūdzētai personai "jābūt savlaicīgi un detalizēti personai saprotamā valodā informētai par izvirzītās apsūdzības raksturu un iemeslu." **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 6.(3)(a) pants nosaka šo pašu prasību gandrīz identiskā formulējumā. Bez tam, iepriekš minētās konvencijas 5.(2) pants nosaka tās pašas prasības attiecībā uz arestu. Turklāt **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 14.(3) pants paredz, ka katram ir tiesības "pilnīgi vienlīdzīgi".... "(e) pārbaudīt vai panākt, lai tiktu pārbaudīti, liecinieki, kas sniedz liecības pret personu, un panākt arī sev par labu liecinošo liecinieku ierašanos un pārbaudi tādos pašos apstākļos, kādos tiek pārbaudīti pret personu liecinošie liecinieki." Ņajā ziņā **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 14.(3)(f) pants un **Eiropas Konvencijas par cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību** 6.(3)(e) pants garantē katrai personai

tiesības "brīvi izmantot tulka palīdzību, ja persona nevar saprast vai runāt valodā, ko izmanto tiesā." Kaut gan šīs konkrētās garantijas attiecībā uz valodas lietošanu paredzētas speciāli kriminālprocedūrām, no fundamentālās vienlīdzības garantijas tiesu un tribunālu priekšā, kā noteikts **starptautiskā pakta "Par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām"** 14.(1) panta pirmajā teikumā, izriet sekojošs uz jebkādam tiesas procedūrām attiecināms princips: jo stingrāk tiesā tiek nodrošināta vienlīdzība, jo lielākā mērā to var uzskatīt par godīgu procesu. Šo apņēmēnos, kas vienlīdz attiecas uz valodas izvēli tiesas procesam kopumā, valstīm vajadzētu izmantot par pamatu, izstrādājot savas politikas tiesu varas vienlīdzīgai un efektīvai administrēšanai.

Vispārīgākā līmenī **Eiropas hartas reāionālajām vai mazākumtautību valodām** 7.(1) pants nosaka, ka valstīm savu politiku, likumdošanu un praksi jābalsta uz tādiem mērājiem un principiem kā "reāionālo vai mazākumtautību valodu kā kultūras bagātības izpausmes atzīšana..." un "nepieciešamība apņēmīgi veikt reāionālās un mazākumtautību valodas veicinošas darbības, lai aizsargātu šīs valodas". **Eiropas hartas** 7.(4) pants paredz, ka "izstrādājot politiku attiecībā pret reāionālajām un mazākumtautību valodām,... valstīm jāņem vērā to grupu vajadzības un vēsmes, kas lieto šīs valodas." Papildus tam, **Vispārējās konvencijas** 15.pants uzliek valstīm saistības "radīt nepieciešamos apstākļus mazākumtautību personu efektīvai līdzdalībai kultūras, sociālajā un ekonomiskajā dzīvē un sabiedriskajās lietās, īpaši tajās sfērās, kas skar šīs mazākumtautības." Apsverot iepriekš izklāstītos standartus un ņemot vērā to, cik svarīgi ir demokrātiskās sabiedrībās nodrošināt efektīvu pieejamību tiesu varai, ņemiet loāiski, ka valstīm iespēju

robeyās būtu jānodrošina mazākumtautību personām tiesības izteikties savā valodā visos juridiskā procesa (kriminālā, civilprocesa vai administratīvā procesa) posmos, tajā pašā laikā respektējot pārējo personu tiesības un saglabājot procesa viengabalainību, ieskaitot arī apelācijas instances.

- 19) Tā kā tiesu varas pieejamība ir ārkārtīgi svarīgs cilvēktiesību izmantošanas nosacījums, tad faktors, cik lielā mērā persona var tieši un vienkārši piedalīties pieejamajās procedūrās, ir būtisks šādas pieejamības kritērijs. Mazākumtautību valodā(-ās) notiekošu tiesu procedūru pieejamība nodrošina šādām personām tiešāku un vieglāku piekļušanu tiesu varai.

Pamatojoties uz iepriekš izklāstīto, **Eiropas hartas reāionālajām vai mazākumtautību valodām** 9. pants nosaka, ka, iespēju robežās un atbilstoši vienas iesaistītās puses lūgumam, visām tiesas procedūrām būtu jānotiek reāionālajā vai mazākumtautības valodā. Eiropas padomes Parlamentārā asambleja **Rekomendācijas 1201** 7.(3) pantā ir nonākusi pie tāda paša slēdziena, kas nosaka, ka "Reāionos, kur dzīvo ievērojams skaits mazākumtautībai piederošu personu, mazākumtautības personai ir tiesības lietot savu dzimto valodu saziņā ar administratīvajām iestādēm, kā arī tiesu procesos un kontaktos ar tieslietu iestādēm." Atbilstoši tam, valstīm jāizstrādā un jāievieš atbilstošas programmas tiesu varas darbinieku pieņemšanai un izglītošanai.

Brīvības atņemšana

- 20) **Apvienoto Nāciju organizācijas minimālo standarta noteikumu par apiešanos ar ieslodzītajiem** 51.noteikuma pirmajā un otrajā rindkopā, kā arī **Eiropas padomes "Eiropas cietumu noteikumu"** 60.noteikuma pirmajā un otrajā rindkopā ir uzsvērts, cik svarīgas ir ieslodzītā tiesības, lai cietuma administrācija viņu saprastu, un cik svarīgi ir arī tas, lai cietuma ieslodzītie saprastu cietuma administrāciju. Ņie nosacījumi neattiecas uz mazākumtautību valodām kā tādām. Tomēr, apsverot to vienlaicīgi ar iesaistītā iedzīvotāju kopuma izteikto vēlmi, viņu skaitlisko sastāvu un vienlīdzības principu, kas izslēdz diskrimināciju, iepriekš minētie nosacījumi ir vēl būtiskāki reāionos un apvidos, kur dzīvo ievērojams skaits mazākumtautībai piederøu personu.
- 21) **Apvienoto Nāciju organizācijas minimālo standarta noteikumu par apiešanos ar ieslodzītajiem** 37.noteikums un **Eiropas padomes "Eiropas cietumu noteikumu"** 43.(1) pants apstiprina ieslodzīto tiesības sazināties ar savām āimenēm, respektabliem draugiem un personām vai ārēju organizāciju pārstāvjiem. Apzinoties, cik svarīgas ir tādas cilvēktiesības kā izteikøanās brīvība un tiesības lietot savu valodu sabiedriskā un personīgā dzīvē, iestādēm obligāti ir jārespektē øis tiesības likumdošanā noteiktā apmērā pat labøanas iestādēs. Ieslodzītajiem noteikti jānodrošina iespēja sarunāties savā valodā ar pārējiem ieslodzītajiem un apmeklētājiem, gan arī lietot savu valodu personiskajā sarakstē. Neskatoties uz to, pastāv iespēja likumīgi ierobeyot vai atcelt par kriminālpārkāpumiem aizturētu personu noteiktas tiesības un brīvības, ja tas tiek darīts sabiedrības droøības apsvērumu dēi tādā apmērā, kā to paredz

starptautiskie instrumenti. Praktiskajā dzīvē aizturēto personu lingvistiskās tiesības vislabāk ir iespējams nodrošināt tad, ja aizturētā persona atrodas vietā, kur parasti runā tās personas valodā.